

2016). М.: ФГБНУ «Институт стратегии развития образования», 2016. С. 75–83.

6. Солодова, П.А. Цифровой сертификат как средство повышения квалификации в современном обществе / П.А. Солодова, П.Н. Чеснокова, О.Н. Филатова // Проблемы современного педагогического образования. – 2021. – №71(3). – С. 206-208.

7. Markova, S.M. University modernization in the conditions of industrialization of production and intelligent machines / Markova S.M., Tsyplakova S.A., Sedykh E.P., Filatova O.N., Khizhnaya A.V. // Lecture Notes in Networks and Systems. – 2021. - Т. 200. - С. 940-947.

O‘QUV JARAYONINI MASOFAVIY O‘QITISHNING DIDAKTIK TIZIMI VA TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISH

Abduraxmanov Muxtor Xujayarovich

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti (PhD), dotsent

Olimov Shahboz Qurbonnazar o‘g‘li

*O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti matematika va informatika
yo‘nalishi 3-kurs talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘quv jarayonini masofaviy o‘qitishning didaktik tizimi va tamoyillari asosida tashkil etish haqida gap ketgan.

Kalit so‘zlar: Masofaviy o‘qitish, masofaviy o‘qitishning didaktik tizimi, masofaviy o‘qitishning maqsadi va mazmuni, ta’lim oluvchilar va o‘qitadiganlar, masofaviy o‘qitishning uslublari va vositalari, interfaol tamoyili, boshlang‘ich bilimlar tamoyili, masofaviy o‘qitish texnologiyasi.

Masofaviy ta’limda talaba va o‘qituvchi bir-biridan ajralgan holda o‘zaro maxsus yaratilgan o‘quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internetning boshqa texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo‘ladilar. Internet texnologiyasini qo‘llashga asoslangan masofaviy o‘qitish jahon axborot ta’lim tarmog‘iga kirish imkonini beradi. Masofadan o‘qitish bu Internet tarmog‘i orqali bizga qulay bo‘lgan vaqtda o‘qishdir. YUNESKO “Ta’limni axborotlash instituti”

mutaxassislarining fikricha, ta'lim jarayonini rivojlantirishning asosiy yunalishlaridan biri dunyo aholisiga axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalardan foydalangan holda, masofaviy o'qitish va mustaqil o'qish imkoniyatlaridan keng foydalanish ta'minotini yaratishdir.

Masofaviy o'qitish – bu masofadan turib o'qitish, qaysiki o'quv mashg'ulotlarining barchasi yoki ko'p qismi telekommunikatsion va zamonaviy axborotlashtirish texnologiyalar asosida olib boriladi.

Masofaviy o'qitishning didaktik tizimi, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

O'qitish maqsadi – davlat ta'lim standartlari asosida shakllanib, bilim, ko'nikma va malakalar tizimini o'z ichiga oladi. Bu ierarxik tizimda bo'lib: o'qitish maqsadi, o'quv fani maqsadi, mavzuning o'quv maqsadi, mavzuning tayanch tushunchalari o'quv maqsadidan shakllanadi.

O'qitish mazmuni – an'anaviy o'qitish tizimiga to'g'ri keladi.

Masofaviy o'qitishda barcha mutaxassisliklar bo'yicha tayyorlash imkoniyati yo'q. O'qitishning bunday turida o'qitilishi taqiqlangan yo'nalishlar ro'yxati qonun dalolatnomalari bilan tasdiqlanib, bu yo'nalishlarda ushbu tizimni qo'llash taqiqlanadi.

Ta'lim oluvchilar – Masofaviy o'qitish tizimida ta'lim oluvchilarning nomlanishi hali aniqlanmagan. Ba'zan ularni tinglovchilar deb ataydilar. Masofaviy o'qitish tizimi ta'lim oluvchilarning yetarli tayyorgarligini va ish o'rinlarining texnik ta'minotini talab etadi.

O'qitadiganlar – Bu o'qituvchilar, asosan ta'lim jarayonini tashkil etish samaradorligi shularga bog'liq bo'ladi. Ammo masofaviy o'qitishning didaktik tizimi xususiyatlari o'qituvchilar bajaradigan faoliyatlarini turli tuman funksiyalarini, serqirraligini va bajaradigan rollarining xilma-xilligini talab etadi. Aynan shuning uchun chet davlatlarda o'qituvchilar tavsiflanishi kengaytirilgan:

- o'qituvchi – o'quv – uslubiy qo'llanmalarining ishlab chiquvchisi;
- o'qitish uslublari bo'yicha maslahatchi;
- o'quv kurslarining interaktiv uslublari bo'yicha mutaxassis;
- o'qish natijalarini nazorat qilish bo'yicha mutaxassis;

O‘qitish metodlari (usullari) – “Methodas” so‘zini yunon tilidan tarjima qilsak, uning ma’nosi – o‘zini tutish, yo‘l, ma’nosini anglatadi. O‘qitish metodlari deganda o‘qitish maqsadiga erishish uchun, ta’lim oluvchilarning faoliyatini tashkil etish va boshqarish, o‘qituvchi va o‘quvchi munosabatlari haqida nazariy tushuncha beruvchi didaktik kategoriya tushuniladi.

Masofaviy o‘qitish tizimida, xuddi an’anaviy o‘qitish tizimidagidek, o‘qitishning besh metodi qo‘llaniladi: axborot – retseptiv, reproduktiv, muammoli bayon, evristik va tadqiqot.

O‘qitish vositalari – O‘qitish mazmuni va o‘qitish vositalari bir-biri bilan bog‘liq. Har bir o‘qitish vositasi o‘z didaktik imkoniyatlariga ega. O‘qituvchi bu didaktik imkoniyatlarni bilishi va ulardan kerakli didaktik maqsadlarga erishish uchun kerakli o‘qitish vositalari majmuasini shakllantirishi kerak. O‘qitish vositalari quyidagilardan iborat: kitoblar (qog‘oz va elektron shaklda); tizimdagi o‘quv materiallar; kompyuter o‘quv tizimlari oddiy va multimedia variantda; audio o‘quv axborotlari; video o‘quv axborotlari; Masofaviy laboratoriya amaliyotlar va virtual stendlar; trenajyorlar; uzoqdagi bilim bazalari; ekspert o‘quv tizimidagi va geoaxborot tizimidagi didaktik materiallar. O‘qitish vositalari - o‘qitishning texnik vositalari: smartfon, planshet, videoproektor, kompyuterlar orqali amalga oshiriladi.

O‘qitish shakllari. Bu o‘qitishning tashkiliy shaklini tanlashdir. O‘qitish shakllarining quyidagilari rivojlangan: ma’ruzalar, seminarlar, laboratoriya mashg‘ulotlari, kurs ishlari, sinovlar, imtihonlar, maslahatlar, mustaqil ish.

Masofaviy o‘qitishning o‘ziga xos tamoyillari quyidagilardan iborat:

Interfaollik tamoyili. Bu tamoyil tinglovchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi aloqani ta’minlab qolmay, balki tinglovchilar o‘rtasidagi aloqani ham ta’minlaydi. Tajribalar tinglovchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi aloqadan ko‘ra tinglovchilar o‘rtasidagi aloqalar ko‘proq ekanligini ko‘rsatadi.

Boshlang‘ich bilimlar tamoyili. Masofaviy o‘qitish tizimida tinglovchining oldindan tayyorgarlik ko‘rishi va apparat - texnik vositalari bilan ta’minlanganlik darajasi, kompyuter va smartfonga ega bo‘lishi va internetga ulanishi, hamda bu tizimda ishlay olish malakalariga ega bo‘lishi lozim.

Identifikatsion tamoyil. Mustaqil o‘qishni nazorat shakli bo‘lib, bilim sifatini nazorat qilishda bevosita muloqot videokonferensiyalar kabi turli texnik vositalari qo‘llaniladi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, masofaviy ta‘limni tashkil etish ta‘lim tizimida bir qancha qulayliklarni keltirib chiqaradi. Masofaviy ta‘lim o‘qitishning samarasini oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. N.X. Avliyoqulov, N.N. Musayeva Pedagogik texnologiya. Darslik. – T.: “Tafakkur bo‘stoni”, 2012. – 174-178 bet.

2. Olimov Q.T. va boshq. Pedagogik texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. T.: “Fan va texnologiyalar” – 2011. – 275 bet.

MULTIMEDIA VOSITALARINI TA‘LIMDA QO‘LLASHNING ASOSIY MUAMMOLARI VA KAMCHILIKLARI

Abdirimova Dilafruz Bahodir qizi

Nizomiy nomidagi TDPU Axborot tizimlari va texnologiyalari 3-bosqich talabasi

Ta‘limda multimedia vositalaridan foydalanishning umumiy bo‘lgan birmuncha salbiy taraflari ham mavjud. Ular jumlasiga diqqatning bo‘linishi, materiallarni yaratishdagi murakkabliklar, vaqtning ko‘proq talab etilishi, dasturiy ta‘minot va texnika vositalarini sozlash va foydalanishda vujudga keladigan muammolar, axborotlarni kompyuter ekranidan o‘qish jarayonidagi qiyinchiliklar va boshqa jihatlar kiradi.

Multimedia vositalari asosida o‘quvchilarga ta‘lim berish va kadrlarni qayta tayyorlashni yo‘lga qo‘yish hozirgi kunning dolzarb masalasidir. Multimedia tushunchasi hayotimizga o‘tgan asr 90-yillarining boshida kirib keldi. Hozirgi davrga qadar multimedia tushunchasi ko‘pgina mutaxassislar tomonidan turlicha tahlil qilinmoqda. Multimedia— bu informatika fanining dasturiy va texnikaviy vositalari asosida audio, video matn, grafika va animatsiya effektlari asosida o‘quv materiallarini o‘quvchilarga yetkazib berishni mujassamlangan holdagi ko‘rinishidir, degan ta‘rif eng maqbuli deb hisoblaymiz.